

Obravnava Kosmačevih del v srednji strokovni šoli

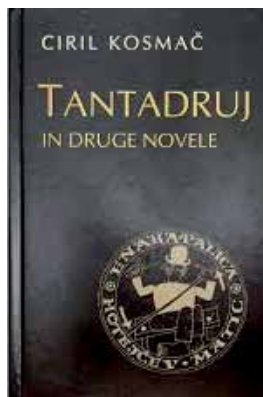
■ **Nevenka Tomšič - Iskra**, prof. slovenskega jezika in književnosti, poučuje na *Srednji šoli za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo* (SŠFKZ) v Ljubljani. V šolstvu dela 27 let, ima naziv mentorica.

V letu 2020 obeležujemo 110. obletnico rojstva in 40. obletnico smrti pisatelja Cirila Kosmača. Na naši šoli (Srednja šola za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo, Ljubljana) smo se odločili posvetiti nekaj več šolskih ur njegovemu ustvarjanju. Po učnem načrtu obravnavamo njegovo novelo Tantadruj v tretjem letniku, v četrtem pa spoznajo roman Pomladni dan. Obravnavi obeh literarnih del sem namenila nekoliko več časa in uporabila dva različna pristopa k analizi, ki ju bom predstavila v nadaljevanju.

Novela Tantadruj

Novelo Tantadruj imajo dijaki na seznamu za obvezno domače branje. Pred pogovorom o delu jih skušam z vprašanji usmeriti k razmišljanju o prebranem. Zanima me njihovo razumevanje vsebine, izoblikovanost likov, vloga protagonista, motivi, na katerih je zgrajena zgodba, kako je novela oblikovana. Želim, da so pozorni na jezik, si izpišejo ključne podatke in znajo razložiti svoje doživljanje besedila. Seveda ta tekst ponuja še mnogo več, zato sem obravnavo dela razdelila na pet šolskih ur. Prvo uro so dijaki predstavili svoja izhodišča po prebrani noveli, v drugi pa sem jim zastavila pet vprašanj, na katera so pisno razmišljali v šoli. Njihove zapise sem pregledala in analizirala. Naslednjo uro sem predstavila njihova razmišljanja, ki so jih še ustno komentirali. Četrto uro smo namenili izbranemu odlomku v Branjih, sledila je domača naloga, povezana z razmišljanji in vprašanji v berilu Branja 3 (Ambrož idr., 2011). Peto uro sem namenila branju in pogovoru o zapisanem.

Dijaki so prepoznali vlogo »posebneža« Tantadruja, težje pa so razumeli, da »išče« smrt. Obnovo so povzeli, saj so dogodki zakroženi in si sledijo kronološko. Zgodbo so umestili v pripovedni okvir, v katerem ima besedo pisatelj, dogajanje postavili v prostor – Piran – in čas dogajanja omejili na en dan in noč.



Kdo je Tantadruj?

To misel sem zastavila v izhodišču pogovora. Najprej so ga označili kot vaškega norčka, ki ves čas poudarja svojo željo po smrti. Pa vendar so v njem videli tudi osebo z drugačnim, posebnim razmišljanjem. Osebo, ki čuti, da je zemlja mrzla, hladna, saj so okrog njega ljudje, ki ga ne razumejo. Edina oseba, ki naj bi mu predstavljala srečo, je Jelčica, hromo dekletce.

Realistični opis pisatelj nadgrajuje s simbolnim, poigrava se s podobami iz fantastičnega sveta. Kako?

Izhajali so iz motiva, da Tantadruj za uresničitev svojega cilja potrebuje duhovnikovo dovoljenje. Prvi simbol, ki so ga izpostavili, so zvonci. Zbiranje zvoncev naj bi ga osrečevalo, saj je ob zvonjenju postal vesel, razigran. Ugotovili so, da se zvonjenje pojavlja ob ključnih dogodkih, v katerih je udeležen (npr. na pokopališču). Drugi simbol, ki so ga izpostavili, pa je zlata barva. Navedli so prizor pozlačene sobe, kjer duhovniki sedijo za obloženo mizo.

Tantadrujev cilj postane nova vrednota.

Dijaki so izpostavili tri izhodišča za pogovor:

- Duhovščina njegovega cilja ne sprejme. Govorijo mu, da bo umrl, ko bo dovolj trpel. Tantadruj pa ves ta čas trpi, medtem ko oni živijo v izobilju. Ta svet mu ne nudi dovolj lepega, zato želi oditi.
- Njegova vrednota je iskanje sreče. Te na zemlji ne more doseči, saj je zemlja hladna, ljudje so preveč osredotočeni samo nase. Tantadruj je s to nenavadno željo nakazal problem današnje družbe.
- Tantadruj prikazuje željo po smrti kot praznovanje, čas, ko ne bo več trpel.

Pisateljevo razmišljanje o spoznanju, da je svet mrtev, leden, mrzel

Nekaj zapisov razmišljanj:

- »Tantadrujeva pesem povzema glavno idejo novele, da na zemlji zaradi brezčutnih ljudi ne bomo našli sreče. Ti ljudje dajejo zemlji hladen, mrtev, leden občutek. Nebo pa je toplo, veselo, razsvetljeno. Tam se nahaja sreča, saj slabi ljudje ne morejo doseči neba.« (Mateja Žibert)
- »Ljudje smo mrtvi, ledeni, mrzli.« (Rea Mandić)
- »Tantadruja niso sprejeli takšnega, kot je, zato ni čutil topline doma in ljubezni. Sonce na nebu predstavlja toplino, ki bi jo lahko čutil, če bi šel onkraj.« (Daša Vinkl)
- »Čeprav je besedilo otožno in prikazuje tesnobo na tem svetu, jo

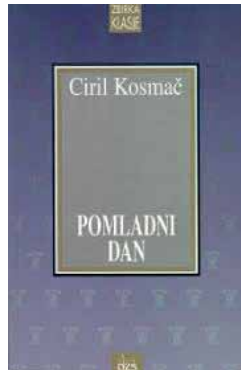
- Tantadruj poje veselo in ob tem tudi poskakuje.» (Natea Novak)
- »Na zemlji je mraz, ker so nekateri ljudje neprijazni in ne cenijo življenja, kot bi ga morali.« (Valentina Kepa)

Posebnosti jezika

Izpostavili so narečne, italijanske besede in govor norčkov. V pogovoru med norčki so začutili njihovo posebnost. Prepoznali so tudi pisateljev humor in ironijo. Strukturo povedi so primerjali s Cankarjevim slogom pisanja.

Roman Pomladni dan

V četrtem letniku sem delo načrtovala drugače. Izbrani dijakinji sem prepustila predstavitev romana *Pomladni dan*. Dijakom sem razdelila delovni list, ki jih je usmerjal v zbrano poslušanje. Njihova pozornost je bila usmerjena na vsebino, temo, motive, tip zgodbe in jezik. V zaključku pa sem jim zastavila še vprašanje, kaj so se novega naučili ob predstavitvi romana. Zanimala me je tudi njihova ocena kakovosti predstavljenega dela.



Roman *Pomladni dan* je predstavila dijakinja. Zanimal me je njen pristop k romanu, tako na vsebinski kot slogovni in jezikovni ravni. Pri posredovanju pisateljevih biografskih podatkov je na zanimiv način vključila opis pisatelja.

Pri obnovi vsebine je izpostavila avtobiografskost in povezala zgodbo s prvoosebni pripovedovalcem. Poudarila je asociativno spominsko pripovedno tehniko, s pomočjo katere Kosmač obuja podobe 1. in 2. svetovne vojne v perspektivi pripovedovalčevega otroštva, odraščanja in dozorevanja.

Pri vsebini je izpostavila dva motiva, motiv smrti in ljubezni. Skozi to optiko je skušala razložiti vsebino. Opazila je, da pisatelj rad opiše osebe in dogodke, v katerih so se znašle, na surov način in da veliko govori o smrti. Najprej izgubi deda, kasneje mu umre mati, kot odrasel moški pa izgubi še očeta. Največ bolečine je dijakinja občutila pri njegovem opisu matere. Čutila je njegovo »krivdo«, ki ga po njenem mnenju ni nikoli zapustila. Zapomnila si je tudi Justinino smrt, smrt Kadetkine matere, ki se je utopila v Idrijci. Storila je samomor. Čeprav je bila smrt grozna, se ji je zdel Kosmačev opis njenih las, ko jo potegnejo iz reke, posebno lep in ganljiv: »Popoldne so štirje vojaki že prinesli Justino mimo hiše. Bila je pokrita z vrečo, samo njeni dolgi rdečkasto zlati lasje so viseli z nosil in nihali v pomladanskem svežem zraku; skozi se je prelivalo večerno sonce.«

Jezik se ji je zdel tekoč, preprost, izpostavila je besedišče pisateljevega domačega narečja in nekaj italijanskih besed.

Razmišljala je, s katerim znanim literarnim delom bi lahko primerjala ta roman. Vedela je, da je na Kosmačevo ustvarjanje vplival tudi Ivan Cankar. Povezala ga je s Cankarjevim romanom *Na klancu*, ki smo ga obravnavali v sklopu obveznega domačega branja. Svoj izbor za roman je utemeljila z mislijo, da roman *Na klancu* predstavlja sintezo osebne družinske in narodno-socialne

problematiche. Predstavlja tudi središče Cankarjevih avtobiografskih vzpodbud, saj je v njem zgoščena njegova otroška izkušnja, ki je ob spoznanjih v prvih zrelih letih prerasla v intimni simbol trpljenja slovenskega naroda. Izpostavila je glavno junakinjo Francko, ki močno trpi in vsakič znova podoživlja tek za vozom. To njeno trpljenje primerja s Kosmačem, ki prav tako trpi in s pomočjo asociacij obuja spomine. Toda v obeh zgodbah je prepoznala svetel, upanja poln konec. Pri Cankarju je to prepoznala v Lojzetovih očeh, ko zre v učiteljevo luč v daljavi, čeprav ni jasno, ali se bo to fatalistično življenje zaključilo ali nadaljevalo. Tudi Kosmač po njenem mnenju pusti odprt zaključek. Postavi si vprašanje, kaj se zgodi »potem«. Sama je odgovorila, da je prebrala le, da je na lep pomladni dan protagonist spet s Kadetko in njenim otrokom. In da se vse zdi tako lepo kot takrat, ko sta bila še mlada. Za razlago je prebrala pisateljev zapis v romanu: »Idrijca je šumela, ptice so pele, od vsepovsod so prihajali razni zvoki ter se zlivali v glasni utrip življenja. Bilo je, kakor da bi stal sredi velikega srca. O, bil je tako lep pomladni dan, svetel, zvoneč, kakor iz čistega srebra ulit.«

Za zaključek

Učenje je proces. Ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja se je uveljavil izraz strateško učenje. Strateško učenje ima tri elemente: učenec pozna različne pristope k učenju, pred seboj ima jasen cilj in se uči tako, da bo prišel do lastnega cilja. V učnem procesu je učenec dejaven, saj svoj sistematični proces usmerja sam. Pri tem so pomembni tudi motivacijski dejavniki. Pred nalogo mora biti prepričan o lastni sposobnosti, vedeti mora, ali se želi nekaj naučiti, kaj bo s tem pridobil in kako bo uporabil to znanje. Ta proces je bil izpeljan v četrtem letniku. Diakinja je po svojem konceptu izpeljala razumevanje romana skozi optiko dveh motivov. Svoje novo znanje je gradila na izkušnji, ki jo je pridobila ob branju Cankarjevega dela.

Analiza opravljenega dela v 3. in 4. letniku je pokazala, da sta različna pristopa k obravnavi literarnih del pozitivno vplivala na obravnavano snov. V 3. letniku je bilo delo zasnovano na večji vključenosti dijakov zlasti pri izmenjavi mnenj in utemeljevanju njihovih stališč, v 4. letniku pa je dijakinja izpostavila svoje razumevanje besedila, dijaki pa so tej razlagi skušali slediti s podvprašanji, ki so jih zastavljali ob branju izbranih delov besedila. Ure književnosti sem želela nadgraditi, tako da so bili učenci dejavni ustvarjalci učne ure. Za temo sem izbrala slovenskega avtorja, ki je bil zaradi literarnih in zgodovinskih okoliščin aktualen v tekočem šolskem letu. ◀

Literatura

- Ambrož, Darinka idr. (2011): *Branja 3: berilo in učbenik za tretji letnik gimnazij in štiriletnih strokovnih šol*, 1. izd., 2. natis. Ljubljana: DZS.
- Ambrož, Darinka idr. (2013): *Branja 4: berilo in učbenik za četrty letnik gimnazij in štiriletnih strokovnih šol*, 2. izd., 2. natis. Ljubljana: DZS.
- Ciril Kosmač – življenjepisi in dela (b. d.). Dostopno na spletni strani: <https://www.kcktolmin.si/ciril-kosmac-zivljenjepisi-in-dela/>.
- Kosmač, Ciril (1999): *Slovenska klasika*. Ljubljana: DZS.
- Kosmač, Ciril (b. d.). *Primorci.si*. Dostopno na spletni strani: <http://www.primorci.si/osebe/kosmac-ciril/537/>.
- Pečjak, Sonja; Gradišar, Ana (2002): *Bralne učne strategije*, 1. natis. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Srednje poklicno izobraževanje. *Katalog znanja. Slovenščina* (2007). Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje.